

Nyitva van az arany kiskapu – zöld út a művészeti pótléknak

– beszélgetés Gyimesi Lászlóval, a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének főtitkárával a művészeti pótlék bevezetésének történetéről és várható visszhangjáról –

– Az elmúlt évek során igazán sok lehetősége volt megmutatni, mire lehet képes egy művészek érdekeit képviselő (szak)szervezet vezetője. Amúgy is rossz körülmények között számos életszínvonalromboló intézkedéssel próbálták megnehezíteni a muzikusok sorsát, amelyek közül azért sikerült néhányat minden szakmai és diplomáciai bravúr „bevetésével” megakadályozni. Legutóbbi győzelemként az úgynevezett művészeti pótlék jogszabályba iktatását könyvelhetjük el. Ezzel kapcsolatban néhány alapvető kérdésre azért még világos választ várnak az érdekeltek: ki kezdeményezte, kiket illet, milyen arányban és mennyire biztos a megléte?

– A Zenekar című lapban a munkánkról megjelent legutóbbi összefoglaló nagyon jól vázolta fel annak a folyamatnak a lépéseit, amelyeknek a végén eredményt is hozó döntés áll. Az ilyen összefoglalók azért is nagyon hasznosak és fontosak, mert legtöbbször egy probléma, egy ötlet, egy javaslat felvetése és a megoldás között nagyon hosszú idő telik el. Eközben a feledés homályába merülhet, kiket is illet köszönet vagy szitok a megvalósításért. A már elkészült törvényt, rendeletet, jogszabályt, intézkedést ugyanis sosem mi, a kitalálók és a harcot megvívók írjuk alá, hanem valamilyen magas rangú állami szervezet – legtöbb esetben a Minisztérium. Nem szeretném természetesen a tárgyalási folyamatok minden egyes fázisát, botlását ismertetni a szakmával, mert nem ez a lényeg. Nem árt azonban legalább vázlat-szerűen bemutatni, hogy mi mindenben múlhat egy-egy jó ötlet megvalósítása, és hogy a szakszervezeti munka sajátossága révén gyakorta még a sikerek is magyarázatra szorulnak.

A művészeti pótlék bevezetésének gondolata teljes egészében a szakszervezettől ered, ami még akkor is hangsúlyozandó, ha maga az ötlet nem egészen eredeti. A gondolatot az motiválta, hogy a közalkalmazotti illetménytábla sem azelőtt sem most nem tudja honorálni azokat a külön

erőfeszítéseket, amely a művészeti munka sajátja. Így ezek közé a keretek közé pluszpénzek sem vihetők, meg kellett tehát fogalmazni egy rendszert, amely ezeket a különbségeket valamennyire kifejezi, és amely elosztható pénzt teremt e rendszeren belül. Ez maga az a bizonyos pótlék, az illetményen kívüli egyetlen lehetőség, amellyel be lehetett lépni a közalkalmazotti intézmények falai közé. Az ötlethez tehát nem volt szükség sziporkázó fantáziára, csak az elinduláshoz kellett elhatározás, szerencse és bátorság.

Maga a törekvés nem előzmény nélküli, de ahányszor meg akartuk valósítani, rendre elutasították. A nemleges válasz rendszerint a költségvetés gazdájától, a Pénzügyminisztériumtól származott, hiszen ott mindenki tisztában volt vele, hogy az egyik sávban az illetmény, a másikban a pótlék található. Ha mi az illetményben nem tudunk változást elérni, de a pótlékban igen, akkor az illetményen keresztül „kordában tartott” költségvetés a pótlékon keresztül elszabadulhat. Arról nem is szólva, hogy ez az igény aztán bármilyen területen feltámadhat. Hiszen valóban számos szakma hivatkozhatna különleges, külön figyelembe veendő szempontokra, amelyek alapján külön bértáblát igényelhetne a közalkalmazotti rendszeren belül. Lényegét tekintve ez egy technika, amelyen keresztül több pénzhez lehet jutni annál, amennyit az illetménytábla biztosít. Ezt mindennél jobban igazolja az erre az évre vonatkozó pedagógus béremelés technikája, ahol külön pedagógus illetménytábla jött létre, csupa szakmai specialitásra hivatkozva.

Ami a pótlékot meghatározó szabályozást illeti, az első lépést már két évvel ezelőtt meg tudtuk tenni, amikor elértük, hogy a zenekaroknál és énekkaroknál bevezessék a koncertmesteri és szólamvezetői pótlékokat. Ez egyébként ha összegszerűségében nem mindig túl magas, arányait – az 50 illetve 75%-ot – tekintve nem jelentéktelen mértékű pótlék. Ennek az első lépésnek (a pénzen kívül) az volt a

legnagyobb jelentősége, hogy megmutatta: el lehet azért fogadtatni valami ehhez hasonló.

A szerencse már nehezebben megmagyarázható dolog. Tény, hogy még az előző kormányval kötött és akkor még létező hároméves megállapodáson belül volt egy olyan bekezdés, amelyre hivatkozni tudtunk. E szerint a művészeti munkakörökben dolgozók esetében meg kell nézni, hogy milyen speciális szabályok alkalmazhatók, amelyek figyelembe veszik e tevékenységek sajátosságait. Ez a kissé magyartalan, tipikusan a politika és a jog nyelvén megfogalmazott gondolat, amelyben minden szó mögött felsorakoznak az értelmezési lehetőségek. „Sajátos szabályozás” = külön szabályozás készíthető; „figyelembe venni a sajátosságait” = meg kell nézni, hogyan, milyen eszközökkel lehet kifejezni ezeket a sajátosságokat és e mögött kényelmesen elfér egy olyan hivatkozás is, hogy „több pénzt kell nekik adni”.

Amikor mindezt már elvi síkon tisztázni tudtuk, következett a diplomácia. Kockázatos volt, hogy mikor induljon a dolog. Nem akartunk a költségvetési vita során pályázni, mert akkor nagyon sokan igényelnek hasonló juttatásokat és valószínűleg mindenkit együtt utasítottak volna el. Fontos volt az a tény is, hogy az akkori művelődési tárca a közoktatási és felsőoktatási törvény 1996-os módosításával jelentős mennyiségű pluszpénzhez jutott, viszonylagos stabilitást teremtett ezen a területen (legalábbis ami az általános kondíciókat illeti); elfogadta a parlament a kulturális törvényeket, aminek következtében a közművelődés, közgyűjtemények területén ugyancsak jelentős előrelépés történt. A művészeti szférában ilyen jellegű szabályozás nem született, ami nem feltétlenül a szabályozás hiányát jelenti. Történetek nagy horderejű, a művészeti területre pénzt hozó döntések (amilyen például a Nemzeti Kulturális Alap forrásainak kibővítéséről vagy az új Nemzeti Színházról szóló döntés), de a bennünket

érintő területen konkrét, célirányos intézkedések nem születtek. Hivatkozási alap azonban már volt, amit csak megerősített az a tény, hogy a kormánynak meg kellett neveznie a nemzeti alapintézményeket. Jogi értelemben ugyan nem, de gyakorlatilag ez is megtörtént. Számunkra is fontos volt az, hogy a kormány illetve a minisztérium kimondja, egy-egy területen melyik a nemzeti alapintézmény. Ezek a körülmények kedveztek az ügynek. Másfelől az együttesek-intézmények jövedelmi helyzete katasztrofális volt. Annyira, hogy a rendezési szükségletet sehol, semmilyen szinten sem kérdőjelezték meg. Már nem volt elég „egy kis pénzre”, hirtelen túlzottságra.

Elkezdődött részünkről a levelezés, amely szóban kedvező fogadtatásban részesült, írásban kevés reakciót váltott ki. És közben lassult is az ügy, hiszen választási előkészületek, választások, majd kormányváltás volt. Nem lehetett tudni, hogy az új tárca – ami intézményében is új volt – mit vállal ebből. Szerencsére a munkát az új ciklusban is folytatni lehetett, hiszen az új miniszter, az új minisztérium magának tekintette az ügyet.

Ezen ponton a naptár szerint az őszben járunk, amikor intenzíven folytak már a költségvetési viták. Megírtuk a rendelet tervezeteit, javaslatait és az általunk elkészített anyagokat rendre fel is használták. Éppen a Zenekar lapban említett legutóbbi összefoglaló záró mondata tudósított arról, hogy az erre vonatkozó jogszabályt, miniszteri rendeletet a miniszter aláírta. Ez az aláírás annyit jelentett, hogy a minisztérium kialakította a saját rendelettervezetét és az egész elindult az államigazgatási eljárás útjain. Egyeztetni kellett az érdekelt tárcákkal, miközben futott a költségvetés kialakítása. Egy adott ponton azonban ez a mintegy félmilliárd forint eredeti formájában eltűnt a költségvetési tervezetből. Az államigazgatási egyeztetés során aggályok merültek fel, amelyek a tárcát átmeneti visszavonulásra és más költségvetési technika alkalmazására készítette. Számomra ez a lépés kockázatos volt, hiszen nem kaphattam írásos garanciát, nem tolhattam megjelent jogszabályt magam előtt, a minisztérium (illetve a miniszter) szóbeli ígéretére kellett hagyatkoznom. Két hónapig nem tudtam mit mondani, nem válaszoltam semmit arra a kérdésre, hogy mit csinálok az ügy érdekében, hanem bízva Hámori miniszter úr adott szavában, vártam a fejleményeket.

A pótlék forrását – nem nevesítve – minden esetre befogadta a költségvetés és jelen pillanatban az ősszel „befagyasztott” jogszabályt is egyeztetették, elfogadták. Lényegében nem változott az a koncepció, ahogy a javaslatot elindítottuk, de természetesen vannak benne finomítások. Maga jogszabály közalkalmazotti jogviszonyhoz kapcsolódó, művészeti munkakörben tevékenykedő alanyokhoz kapcsolódik, a Minisztérium fennhatósága alatt működő, központi művészeti intézményeket érinti. (Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár, Magyar Állami Operaház, Nemzeti Színház, Állami Népi Együttes és a hozzá tartozó Budapest Táncegyüttes, valamint a Múcsarnokban dolgozó néhány művészeti munkatárs). A kör nem olyan széles, de így is közel ezer embert érint. Az érintettek körének 70-75%-át az Operaház művészei, művészeti dolgozói alkotják.

– *Ez a pótlék egy adott, fix összeget jelent?*

– A jogszabály végleges változatát még nem olvastam, de a terv szerint a pótlék mértéke a közalkalmazotti pótlékalap (jelen pillanatban 13 500,- Ft) 50-300%-a között lehet. A pótlék részletes szabályait, azt, hogy ki milyen szempontok alapján, milyen mértékben részesülhet ebből, javaslatunknak megfelelően a helyi kollektív szerződésnek kell meghatározni. Ez helyes döntés, hiszen az adott intézményen belül az arányok reálisabban határozhatók meg, és némi együttműködésre is ösztönzi a feleket egy igen pozitív ügyben.

– *Az 50 és 300% között elég nagy a különbség. Mi szerint biztosítja a kívánt összeget a Minisztérium az egyes intézményeknek? Megkapják a kollektív szerződést és a névsort, vagy kitaláltak egyfajta általányt?*

– Az intézményeknek juttatott összeg az előzetes egyeztetések szerint egy középátlag: egy főre 200%-ot számoltak. Elvileg, ha a kollektív szerződésben másfélszeres nem állapodnak meg, azaz semmilyen szempontot nem vesznek figyelembe, akkor mindenki a pótlékalap 200%-át kapja. Ezzel azonban magam nem értenék egyet. Itt van egy elég nagy mozgástér, ahol lehet végre differenciálni. Kell természetesen egyfajta koncepció, és ha

megjelenik a jogszabály, minden bizonynyal az intézmények vezetői tanácskoznival fognak a helyi szakszervezeti vezetőkkel. A jogszabályban nem szerepel, hogy a pótlék határozott vagy határozatlan időre szól-e. A kollektív szerződésben ezt is rendezni kell. A pótlékalap összege egyébként 1999-ben nem nőtt, ahogy a közalkalmazotti illetménytábla sem változott 1998-hoz képest, de valószínűtlen az, hogy ez így maradjon.

– *Ez a pótlék mennyire számít bele a nyugdíjalapba például?*

– Teljes mértékben. Személyi juttatás, teljesen úgy viselkedik, mint más hasonló kifizetés. Ha ez a dolog megvalósul, jelentős lépést tettünk előre és örülök, hogy ebben mi fontos szerepet vállalhattunk. A mai körülmények között ezt nagyon komolyan kell értékelni.

– *Kétségek merültek fel azt illetően, hogy valós értékén fogadják-e ezt a vívmányt az érdekeltek?*

– Hallottam olyan véleményeket, hogy ez semmi, sőt többen erősebb kifejezésekkel adtak hangot nemtetszésüknek. Én ezt természetesen akceptálom, mert ha mindezt összehasonlítjuk mondjuk az egészen más kondíciók között élő EU-országok jövedelmi viszonyaival, akkor még ez is borzasztó kevés. Körül kell azonban nézni és tudatosítani kell, hogy melyik országban élünk, e nélkül ugyanis semmiről sem lehet objektív, az adott értékrendnek megfelelő véleményt kialakítani. Ilyen szintű jövedelem-pozíció javulást ma Magyarországon a hasonló munkakörökben dolgozó értelmiségi, felsőoktatásban, tudományos intézetekben tevékenykedők körülményeivel lehet összevetni. A bankigazgatók jövedelmével összehasonlíthatni mindezt azonban tömény demagógia. Legalább ekkora tévedés, ha Magyarországon, egyetlen foglalkozási körben a nyugat-európai kereseteket próbáljuk számon kérni. Fontos azt is figyelembe venni, hogy ez ebben a formában döntően nem magán-, hanem közpénzekből finanszírozott tevékenység.

Külön erőnye ennek a rendeletnek, hogy arányaiban nem elsősorban a legjobban fizetett művészek körében jelentéző jövedelmi pozíció javulást, hanem azoknál, akik valóban nagyon rosszul voltak megfizetve. A közalkalmazotti pótlék-

alap alapján kiszámított pótlék az alacsonyabb fizetési kategóriákban ugyanis lényegesen magasabb arányú, mint a „sztarfizetések” esetében. A szakszervezetnek az is feladata, hogy a többség, az átlagosan vagy az alatt fizetettek érdekét megkülönböztetett figyelemmel képviselje. Ezért van olyan helyzet – és ez a jelenlegi ilyen – amikor alulról kell emelni és fölfelé nyomni a fizetési pozíciókat, ami a felső fizetési kategóriákban is természetesen többletet eredményez. Ez fix összeghez kötött százalékarányban, nem pedig a jövedelem arányában ad, jobban csökkenti tehát a különbségeket és a felső szint növekedését sem fagyasztja be.

– *Mint szakszervezeti vezető, nem fél az egyéb, a juttatásban nem részesülők oldalán felmerülő konfliktusoktól? A művészeti szférában tevékenykedők közül a többség mégsem a fent nevezett intézményekben dolgozik, másfelől pedig ezekben az intézményekben dolgoznak olyan közalkalmazottak, kikre sehogy sem illik a „Művész” definíció, de nélkülük a művészek nem tudnak „művészkedni”!*

– Konfliktushelyzet kialakulhat, hiszen azok a zenekari és kórustagok, akik nem közalkalmazotti munkaviszonyban dolgoznak, nem részesülnek a pótlékban és korántsem biztos, hogy a fizetésük magasabb a közalkalmazottakénál. Továbbá itt vannak az önkormányzati fenntartású, java részben nem Budapesten működő zene-

karok, amelyek jövedelmi pozíciója helyből rosszabb, mint a központi intézmények együttese. Időnként ezek a zenekarok nagyon magukra maradnak a fenntartó önkormányzattal, amelyek alkalmanként amúgy komoly problémákkal küzdenek. Mindezek ismeretében is élni kellett a lehetőséggel, hogy ahol mód van rá, javítsunk a helyzeten. Most a központi intézmények számára sikerült többletet kiharcolni, de természetesen az önkormányzati együttesekről sem feledkezhetünk el. 1991 óta létezik az önkormányzati együttesek számára is pótlási lehetőség. Attól az évtől kezdve különített el a Minisztérium egy, azóta folyamatosan növekvő összeget, amire pályázni lehet és amiből többletpénzeket kaphatnak ezek az ének- és zenekarok is. Most van készülődés az a rendelet, amelynek rendelkezik az önkormányzati együttesek támogatásának szabályairól. Reményeim szerint a Minisztérium is elfogadja majd azt a javaslatunkat, hogy ennek (az összesen háromszázmillió forintnak) a jelentős részét (230 millió forintot) továbbra is a már bejártatott pályázatok fedezésére, és a fennmaradó 70 milliót (esetleg önkormányzati hozzájárulással kiegészítve) valamilyen módon a muzikusok jövedelmi helyzetének javítására fordítsák.

Így lehetne ezt, a most a központi intézményeknél pozitív irányban kilendülő ollót valamennyire beljebb csukni. Nyilván lesznek még a későbbiekben további alkufolyamatok, amikor az olló két szarát tovább lehet közelíteni. Zárt ollóról jelen-

leg és a közeljövőben sajnos illúzió lenne ábrándozni. Az igény megalapozott, hiszen ugyanolyan munkakörben, ugyanolyan iskolai végzettségű, nagyjából hasonló korú emberekről van szó. Semmilyen szempontból nem indokolt az, hogy jövedelmük attól függjön, mely városban dolgoznak. Választ ad ugyan erre a közalkalmazotti illetmény, csak sajnos csak a minimum feltételek tekintetében. A probléma ott kezdődik, ami e fölött van. Ez nem elsősorban jogszabályi kérdés, ez döntően a fenntartó lehetőségeinek és szándékainak függvénye. Ezt példázza a nem önkormányzati és nem minisztériumi zenekarok eltérő helyzete is. Az ilyen együttesek helyzete hullámzó; van ahol az alapvető igényekért, a folyamatos létért, biztos állásért megy állandóan a küzdelem, van, ahol kiváló körülmények között harcolnak a még jobb jövedelmi pozícióért. Itt azért nagyon nagy a fenntartótól való függés és az esetleges jólét ellenére is sokkal nagyobb a kiszolgáltatottság, elsősorban a fenntartó lehetőségei is szándékai miatt, mint a közalkalmazottak esetében. Bizonyos tekintetben hasonló a helyzet az önkormányzati zenekarok esetében is, hiszen egyes önkormányzatok nem tudnak kiegyensúlyozott költségvetéssel és körülmények között dolgozni, intézmények bezárásával vagy tevékenységek leépítésével kell foglalkozniuk, addig a zenekarok sem kaphatnak sokkal többet – ugyanakkor jelenleg sem egyforma a különböző önkormányzati zenekarok ellá-

**A nemzeti kulturális örökség miniszterének 2/1999. (I. 29) NKÖM rendelete
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának
felügyelete alá tartozó nemzeti művészeti intézményekben művészi vagy egyéb művészeti
munkakört betöltő közalkalmazottak illetménypótlékáról**

A közalkalmazottak jogállásáról szóló – többször módosított – 1992 évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Kjt.) 69. §-ában, valamint 75. §-ának (1) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján az alábbiakat rendelem el:

1§

(1) A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának felügyelete alá tartozó nemzeti művészeti intézményekben (Magyar Állami Operaház, Magyar Nemzeti Filharmonikus Zenekar, Énekkar és Kottatár, Magyar Állami Népi Együttes, Nemzeti Színház, Múcsarnok), a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény végrehajtásáról a művészeti, a közművelődési és a közgyűjteményi területen foglalkoztatott közalkalmazottak jogviszonyával összefüggő egyes kérdések rendezéséről szóló – többször módosított – 150/1992. (XI. 20.) Korm. rendelet 1. számú melléklete szerinti „előadóművészeti intézménynél művészi vagy egyéb művészeti munkakörben”, valamint „alkotóművészeti intézménynél művészeti szakmai munkakörben” foglalkoztatott közalkalmazott nemzeti művészeti intézményi pótlékra (a továbbiakban: pótlék) jogosult.

(2) A pótlék mértéke a Kjt. szerinti pótlékalap 50-300%-áig terjedhet.

(3) A pótlékra való jogosultság feltételeit és a pótlék konkrét mértékét az (1) bekezdésben felsorolt intézmények kollektív szerződése állapítja meg.

2§

Ez a rendelet 1999. január 31-én lép hatályba.

Dr. Hámori József s.k.
a nemzeti kulturális örökség minisztere

tottsági szintje. Nem hiszem tehát, hogy a központi intézményeken kívül működő zenekarok alapvető körülményeit központi intézkedésekkel lehetne döntő módon befolyásolni. Ami nem alapvető, hanem ezen túlmutat az önkormányzati zenekarok esetében, ott mindent meg kell tenni, hogy központi eszközökből is juttassanak az együtteseknek és a művészeknek.

– *Értesülésünk szerint van olyan együttes, ahol eleve lényegesen magasabb fizetésért szerződtek a marketinges munkatársakat és menedzsereket, mint amennyit a művészeknek adni tudtak és ott emiatt voltak konfliktusok.*

– Nemcsak voltak, hanem vannak, de a szakszervezet nem veheti át az intézmények, azok igazgatóinak döntéseinek felelősségét. De a pótlék mellett természetesen küzdöttünk az idei évre egy elfogadható mértékű illetménynövekedéséért is, de elmentben az elmúlt évek gyakorlatával, nem született általános érvényű megállapodás a közalkalmazottak keresetnövekedésére vonatkozóan, így különös figyelmet kellett és kell fordítanunk a munkahelyi szakszervezetekkel együttesen az ágazati illetve helyi béralkukra. Így a központi intézményeknél átlagosan 11-12%-os növekedésre látszik reális lehetőség, míg az önkormányzati együtteseknek az önkormányzati érdekegyeztetésekben kell kiharcolniuk mindezt. Ahol a szakszervezet kellő aktivitással vesz ebben részt, ott jobbak az esélyek, jó példa erre a pécsi zenekar, ahol szövetkezve a többi közalkalmazotti szakszervezettel 13%-os fejlesztést harcoltak ki. Ugyanakkor durva igazságtalanság lenne szembeállítani a bérnövekedés mértékét és a pótlék bevezetését a kétféle dolgot. Úgy gondolom, hogy ha majd a nehéz fizikai körülmények között dolgozó kollégáink számára küzdünk valamilyen pótlékért (már elkezdünk tapogatózni ebben az irányban is) és sikerül más munkakörhöz kapcsolódó pótlékot szerezni, akkor annak fogunk örülni. Akkor biztos nem fogják azt mondani a művészek, hogy nekik is jár a magasban dolgozó, vagy más nagy fizikai leterheltségnek kitett munkások számára létesített pótlékból.

– *Illúziói voltak a fogadtatást illetően?*

– Nem voltak illúzióim, hiszen mindenki szeretne több pénzt a munkája ellenében. Ugyanakkor azt is hallottam már, hogy miért csak ennyit kapnak azok, akik

egyáltalán kapnak? Ezzel is, és más negatív véleménnyel is szembe kell nézni, bármennyire is inkább a pozitív visszaigazolást várná az az ember, de ez nem lehet akadálya annak, hogy amit el lehet érni, azt el is kell érni.

– *Mindenki nagyon örült, hogy a három tenorral együtt látja a MÁV Szimfonikus Zenekart, hiszen sokan szurkoltak az együttes fennmaradásáért a nehéz években. Talán most már nem kell aggódni a zenekar sorsáért.*

– Valóban nagyon sokat jelentett számunkra, hogy egy ilyen felkérést kaptunk és egy szuper-rendezvény aktív részesei lehettünk. Egészen más kérdés, hogy ez önmagában azért nem biztosítja, nem biztosíthatja a zenekar további működésének feltételeit – ezt naivság is lenne feltételezni.

– *Ezt talán senki sem gondolja; tudna-e mesélni valamit – mindentől függetlenül – a zenekar mostani helyzetéről? Mennyire stabil a státusza, mennyire kiegyensúlyozottak anyagi kondíciói?*

– Nem akarok és nincs is okom panaszkodni. Fenntartónkkal, a MÁV Rt.-vel hibátlan a kapcsolatunk. Ez valójában mindig is így volt, de gyakran adódtak problémák abból, hogy nagyon ki voltunk szolgáltatva a MÁV pillanatnyi anyagi helyzetének. Elvileg sosem kérdőjelezte meg egyik illetékes sem az együttes létjogosultságát, sosem tapasztaltunk rossz szándékot a részükről. Olyan azonban előfordult, hogy nem tudtuk: milyen lesz az anyagi támogatottság mértéke a következő évben. Olyan is volt, hogy nem tudtuk: megkapjuk-e a következő hónapban az éves támogatás egy hónapra esedékes részét. Akkor olyan volt a vasút anyagi helyzete. Az anyagi helyzet most sem sokkal jobb, de valahogy stabilabb és – szeretném nem elkiabálni – most nincsenek ilyen likviditási gondjaink.

– *Mennyiben érzékelték a muzsikusok a vasút év eleji feszült helyzetét és az ehhez kapcsolódó tragikus eseményt?*

– A vezérigazgató hirtelen halála természetesen minket is megrázott. Talpig becsületos, kiváló szakember, figyelemre méltó személyiség volt, akit nagyon tiszteltünk. Sosem rejtette véka alá, hogy ő maga nem zenekedvelő, ritkán jött el a

hangversenyeinkre. Feltétel nélkül elismerte azonban, hogy az együttes fontos tényező a MÁV arculata szempontjából és mindig baráti módon állt mellettünk. A standard „hogyan tovább” kérdésre mindenkinél csak azt tudom válaszolni, hogy a dolgok folyamatosan haladnak a maguk medrében.

– *Jó, hogy változatlanul haladnak a dolgok, vagy jól jött volna egy kis átalakulás?*

– Zenekarunk belső helyzetét illetően is krónikus optimista vagyok és úgy látom, hogy stabil körülmények között dolgozunk. Terv szerint rendezzük bérleti hangversenyeinket, amelyek látogatottsága idén minden eddigi várakozást felülmúlt. Egyik bérletünket csaknem teljes egészében lábon eladtuk és igen jól elkelt a másik is. Ez a folyamat egyébként évek óta tart.

– *Az Önök bérleteinek mindig is volt állandó közönsége. Honnan bővült ez az elmúlt időszakban?*

– Az, hogy többen kíváncsiak hangversenyeinkre, talán az egyre színvonalasabb produkcióknak is köszönhető. Külön öröm azonban, hogy egyre több fiatal csatlakozik bérelőinkhez és ez nem véletlen: évek óta tartó, tudatos közönségnevelő politikánk eredménye. Többször eldicsekedtünk már saját rendezésű ifjúsági koncertjeinkkel, amelyek az „Unokák és nagyszülők” címet viselik. Ötödik éve várjuk vendégeinket ezekre a hangversenyeinkre a Honvéd Művelődési Házba, és mindig elmondjuk, hogy amit látnak-hallanak, az az „igazi” zeneakadémiai felnőtt koncertek kissé rövidített, kedvcsináló változata. Szavakkal és üzleti kedvezményekkel (szép eredménnyel) biztatjuk ot-tani bérelőinket, hogy „igazoljanak át” a felnőtt sorozatokra.

– *Ez direkt közönségformálás. Az indirekt közönségcsalogatásnak legbiztosabb módja a színvonal emelése, amelyre van egészen drasztikus, külső eszközök is. Az elmúlt évek során több helyen is alkalmazták a különféle indokkal kitalált és változatos módon megvalósított próbajátékokat, meghallgatásokat, amelyek után, ha nem is voltak szigorú megtorlások, az emberek megfélemlítésére és féken tartására többnyire kiválóan bizonyultak. Tettek-e a MÁV Zenekarban is hasonló lépéseket?*

– Közismert tény, hogy amikor 1994-ben alapítványi alakult és a korábbtól teljesen eltérő gazdálkodás útjára lépett a zenekar, akkor egy meglehetősen kemény változást valósítottunk meg, hiszen jelentősen csökkenteni kellett a létszámot és javítani a minőséget. Akkor elég sok régi zenekari tagtól váltunk meg, de igyekeztünk humánus módszereket alkalmazni, például a nyugdíjaztatás különböző eszközeivel élni. Kitűnő fiatal muzikusokat vettünk fel akkor, akik annyira jók (különösen a fafúvós szolamokban), hogy az elmúlt évben a Nemzeti Filharmonikusoknál és a MATÁV Szimfonikus Zenekarnál hirdetett próbajátékok idején attól féltünk, elmennek tőlünk. Nagy örömünkre nem így történt.

– *Nem mentek el a próbajátékra vagy nem feleltek ott meg?*

– Előfordult természetesen, hogy ők nyerték meg a próbajátékot, hiszen már nálunk is vannak fiatalabbak és bizonyos hangszerek esetében elképesztő a kínálat. Voltak azonban – örömünkre – olyanok is, akik nyugodtan elmehettek volna és nem mentek, mert nálunk jól érzik magukat és néhány ezer forinttal magasabb fizetésért ezt nem kockáztatják. Ez nálunk fontos szempont: a muzikus és a közönség érezze jól magát „köreinkben”.

Mindent összevetve tehát – túl a didaktikus közönségnevelésen – gyarapodó létszámú publikumunkat nem erőszakos zenekarnevelő és -formáló manővereknek köszönhetjük. Sokkal inkább talán a műsorösszeállítás dramaturgiájának. A bérleti koncertek programját Gál Tamás karmesterrel közösen állítjuk össze, majd megvitatjuk a zenekar belső vezető testületével. Ez nálunk hihetetlen gonddal történik; így tudom elképzelni a régi alkímistákat, amikor grammonként keverték csodaszereiket. Nagyon sok szempontnak kell ugyanis érvényesülnie a műsor összeállításban. Első szempont a közönség általunk ismert igénye; sok a visszajelzés, ismerjük az ízlésüket: mi az, amit nagyon, kevésbé szeretnek, mi az, amit még épp hogy elviselnek. Szempont a zenekari tagság véleménye: mi az, ami örömet, kihívást, fejlődést eredményező feladatot jelent számukra. Szempont az is, hogy műsorainkban elhangozzanak kortárs magyar darabok is. Nem hagyjuk figyelmen kívül a korszellemet, a zenekarral szembeni elvárásokat sem. Fontos a szólisták, ven-

dégkarmesterek kiválasztása – ebben ismét csak meghallgatjuk a közönség elképzeléseit is. És amikor már minden a helyén van, akkor egyeztetjük a két bérletsorozatot, hogy ott is gramorra egyezzenek a stílusok, műfajok, hírességek, slágerek.

Nagyon nagy siker, hogy igazi nagy egyéniségek is fellépnek az együttessel, mégpedig nemcsak egyszer, hanem többször is; ez is jelzi, hogy minőségi munkát végzünk. Jurij Szimonov és Kocsis Zoltán például minden gondolkodás nélkül mond igent az újabb és újabb felkérésekre.

– *E gondos alkímia közepette élnek-e azzal a közönségnevelő lehetőséggel, hogy amikor már körvonalazódott, a publikum mit szeret igazán és mit kevésbé, a nagyon kedvelt művek közé „kiskanállal” adagolnak olyan újdonságokat, amelyekről még nincs referencia, de elképzelhető, hogy azt is megszeretik?*

– Erre többször is volt példa, hiszen nagyon szeretünk kísérletezni. Örülünk, ha ilyenekre ösztönzést kapunk. De a közönség nemcsak az ismert kedvencekre jön szívesen, hanem akkor is, amikor különlegességet sejt. Éppen január 27-én volt egy olyan hangversenyünk, amelynek főszereplője a Honvéd Férfikar és különleges német romantikus muzsika volt. Ez egy kitűnő, lenyűgöző módon megszólaló együttes, amely Németh Judit közreműködésével énekelte Brahms Altrapszódiaját valamint egy általuk „előásott” művet, Schumann kései kantátáját (Das Glück von Edenhall). A darab egészen különleges. Itt sokat nyom a latban, hogy Schumann ismert, népszerű komponista, akitől általában szívesen fogadják az újdonságokat is. A két romantikus kompozíció előtt Mozartot játszottunk, az Esz-dúr Sinfonia concertantét, amelynek két szólistája a zenekar két tagja (Trejer István és Kökényessy Zoltán) volt.

– *Ezzel a szólista választással szintén a zenekari tagság kohézióját kívánják erősíteni?*

– Nálunk hagyomány, hogy: az arra alkalmas, legjobb zenekari muzikusoknak alkalmat teremtünk arra, hogy szólózhassanak. Nem tagadom, ennek az is a célja, hogy számukra vonzó legyen a maradás, az itteni munka. Sok pozitív késztetést jelent ez; sorban jönnek a kollégák a különböző ötletekkel, ambíciókkal, amiből mi

még válogatni tudunk. Ezen kívül tavasszal, két bérleten kívüli hangversenyen Versenygyőztesek Fesztiválját rendezünk, amelyen a tavalyi karmesterverseny nyertesei – Héja Domonkos és Ménesi Gergely – dirigálnak. A szólisták is versenygyőztes fiatalok: Brahms Kettősversenyét Kelemen Barnabás és Fenyő László, Saint-Saëns Bevezetés és Rondo capriccioso című művét pedig Lendvay József játssza. Szeretnénk segíteni ezeknek a fiatal tehetségeknek pályájuk további alakulásában.

– *Ezek ennyire jól artikulált, humánpolitikával áthatott programok, vagy akadnak azért véletlenszerű elemek is a szervezésben?*

– Lehetséges, hogy ma már nem korszerű minden tettet felcímkézni, de talán nem kell szégyellnünk, hogy a beláthatatlanul bőséges zeneirodalomban bizonyos, konkrétan megfogalmazható alapelvek szerint válogatunk.

– *Mi a helyzet a bérleten kívüli felkérésekkel?*

– Örömmel mondhatom, hogy sok felkérést kapunk. Jó a zenekar híre; ha valaki felkeres minket, megpróbáljuk úgy kiszolgálni, hogy ne legyen panasz. Külföldiekkel saját nyelvükön tárgyalunk és általában is teljesítjük az igényeket. Szerencsére minket is közelről érint az újabb népszerű konferenciakoncertek dívatja. Különleges műsorra kért például ez év tavaszára a Nemzetközi Wagner Társaság, a magyar Liszt Társaság is felkért egy Liszt-Kodály koncertre a Zeneakadémián, tavaly játszottunk a művészi díjak átadásának gálaműsorán. Gyakran (gyakrabban, mint ahogy vállalni tudjuk) keresnek meg minket a Zeneakadémiáról, hogy zenészerző vagy karmesterképzős növendékek vizsga-hangversenyein játszunk. Utóbbiak nem anyagi, hanem elsősorban szakmai nyereséget jelentenek, hiszen mindig arra törekszünk, hogy élő kapcsolatunk legyen a vezető magyar zenei intézményekkel, hogy ott legyünk a magyar zenei élet élvonalában. Vannak ezen kívül nagyon jó külföldi kapcsolataink, amelyeket nehéz volt megszerezni és még nehezebb megtartani. Minden olyan külföldi hangversenyrendező, akivel valaha kapcsolatunk volt, ma is fel-felkéri a zenekart. Ezek

között vannak egészen különleges felkérések is.

– *Ilyen volt például ez a japán út?*

– Ez a japán út volt eddig mindennek a csúcsa.

– *Eredetileg nem a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnak kellett volna a három tenort kísérenie? Hiszen ők kísérték a budapesti Szuperkoncert résztvevőit is.*

– A budapesti Szuperkoncert nem annak a produkciós irodának az ügye, mint a „klasszikus” három tenor hangversenye. Ez Pavarotti menedzserének, Rudas-Tibornak a produkciója, amely csupán Domingo és Carreras személyében hasonlít a Népstadion-beli hangversenyhez. Maga Rudas Tibor is csak 1994-ben vette át a Három Tenor ügyét, akiknek első, 1990-es római fellépését még egy Gradi nevű olasz ügynök menedzselte. Akkor, az első, valóban a világot megrengető fellépéskor senki sem gondolta, hogy ennek még folytatása lesz. Akkor ezek a tenoristák még abszolút a csúcson voltak, tele fellépésekkel, és az is csodának számított, hogy egyetlen időpontot egyeztetni tudtak. 1994-ben, a Los Angeles-i labdarúgó világbajnokság idején vette át a produkciót Rudas Tibor. Ettől a pillanattól kezdve már magyar részvevője is volt a koncertnek, hiszen a Los Angeles-i díszleteket már Székely László tervezte, amelyeket itt Magyarországon kiviteleztek. A gépezetbe Kürthy András is belekerült és ő vitt minket is magával.

– *Kürthy András, aki az Operaház műsorigazgatója volt, honnan ismerte a MÁV Szimfonikus Zenekart?*

– Rendezett operagála-koncertet is, ahol mi játszottunk. 1997-ben ajánlott minket Rudas Tibornak egy új produkcióhoz, a Három Szopránhoz. Közreműködésünk nagyon sikeres volt, ennek köszönhetjük a további ajánlatokat. 1998-ban felkértek még egy Három szoprán hangversenyre és egy Pavarotti koncertre, Lyonban.

– *A lyoni út kapcsán mintha problémák lettek volna az együttes közreműködésével kapcsolatban.*

– Valójában a helyi zenekarral szereték volna megrendezni a hangversenyt. Az egy nagyszerű együttes, amelyet a bu-

dapesti közönség is hallhatott ősszel, Berlioz Requiemjének előadásakor. Akkor azonban nem tudtak megállapodni és mi beugrás-szerűen elvállaltuk. Rudas Tibor már akkor felcsillantotta előttünk ennek a japán útnak a lehetőségét.

– *Gondolom, eufórikus hangulatban volt a zenekar, amikor valóban megjött a felkérés.*

– Nem egészen, mert az időpont olyan németországi újévi hangversenyek időpontjaival ütközött, amelyeket nem lehetett sem lemondani, sem a szokásosnál alacsonyabb színvonalon teljesíteni. Nem is tudtunk azonnal ígent mondani, miután azonban egy másik magyar zenekart kértek fel, de nem tudták azok anyagi igényeit teljesíteni, az újabb megkeresésre ígent mondtunk és roppant kalandos úton, de megoldottuk. Szerencsére a Miskolci Szimfonikus Zenekar vállalta, hogy kiegészít bennünket és a német fél teljes megelégedésére teljesültek a hangversenyek.

– *Mennyire volt elég az Önök zenekarának létszáma egy ilyen jellegű és léptékű fellépéshez?*

– Száztagú zenekart kértek, nagyon sok vonóssal. Nem vagyunk ennyien, ám Mikó Ilona zenekari titkár ötlete nyomán behívtuk saját kismamáinkat. Sokan vannak, tudjuk, hogy vissza akarnak jönni és gyakorolnak, mindenki nagyon jó ötletnek tartotta tehát, ha velünk tudnak jönni. Talán nem kell részleteznem, milyen értéke van egy ilyen lehetőségnek, arról nem is szólva, hogy számunkra ez mekkora szakmai segítséget jelentett.

– *Milyen élményeket nyújtott maga a hangverseny?*

– Elsősorban, mindenek előtt és fölött megismerkedtünk James Levine-nal. A három tenor, három világsztár mellett ő legalább akkora világsztár. Tudtunk róla sok mindent, hallottunk magánéleti botrányairól, de azt is tudtuk, hogy évtizedek óta a Meropolitan vezető karmestere, hogy évek óta a Bayreuthi Ünnepi Játékok művészeti vezetője, nemrég Münchenbe került, tudtuk, hogy világpolgár és azt is, hogy mindez nem lehet véletlen. Nem volt kérdés, hogy várva vártuk ezt a szakmai „randevút”. A budapesti próbát nem ő tartotta, hanem egy fiatal asszisztense,

szintén remek karmester, Marco Armiliato. A zenekar feszülten és becsúsgyalgva várta a Levine-nal való találkozást, ami izgalmas és pozitív volt. Nyoma nem volt annak, hogy egy világsztár találkozik egy kis, nevenincs magyar zenekarral. szeretettel üdvözölte az eddig nem ismert kollégákat, szakszerűen dolgozott, pontosan tudta, miről nem érdemes beszélni, mert a próbák során ügyis kialakul; instrukciói tökéletesen ültek és érthetőek voltak.

– *A zenekar „vette a lapot”?*

– A zenekar mindenre gyorsan és jól reagált, a vele töltött két nap alatt muzikusaink szinte grafikusán ábrázolható, óriási fejlődést tettek meg. A műsorban a kíséret mellett két zenekari szám volt: Berlioz Római karnevál nyitánya és a Bacchánália Saint-Sans Sámson és Delila című operájából. Levine óriási tempókat diktált, a darabok elég virtuózak. Két próba állt rendelkezésünkre a főpróba és a koncert előtt. Levine nagyon tudatosan, nagyon ökonomikusan adagolta az instrukciókat, a művek nagyszerűen formálódtak és a hangversenyen még mindenre képes volt „rátenni egy lapáttal”. Pompásan szólt a két zenekari szám, az együttes messze túlszárnyalta saját magát, számomra is hihetetlen produkciót nyújtott, aminek szerencsére megvolt a megfelelő visszhangja is. Ilyen szempontból látom igazán perspektivikusnak ezt a felkérést. Ennek a dolognak végre itthon is volt hírértéke, foglalkoztak vele a médiumok, sorra kérték az interjúkat, nyilatkozatokat.

– *Ismét érvényesült tehát az a „törvény”, amelynek értelmében lassan a legényencebb zenei csemegét is csak valamilyen zenén kívüli diszciplínával mellékelve, rosszabb esetben botrányba csomagolva lehet eladni. Minden esetre jó, hogy erre az egész utazásra sor került. Gondolom, a legtöbben nem jártak még Japánban. Mit láttak a városból?*

– Összesen két napot töltöttünk Tokióban, ezalatt voltak a próbák és maga a hangverseny. A maradék időben sétálhattunk valamennyit, találkoztunk, beszélgettünk japán emberekkel. A szálloda 40. emeletén, üveggel „falazott” helyiségben reggeliztünk, ahonnan a Fujijama napfényben fürdő, havas csúcsait nézhettük.

Tóth Anna